

ΣτΕ 2224/2008

[...]

3. Επειδή, στο άρθρο 24 του Συντάγματος ορίζεται ότι: "1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας ... 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος ...". Με τις διατάξεις αυτές του Συντάγματος καθιερώνεται ειδικώς το πρώτον αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και λοιπών πολιτιστικών αγαθών που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους την εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας. Η προστασία αυτής της κληρονομιάς συνίσταται στη διατήρηση στο διηνεκές αναλλοίωτων τόσο των παραπάνω μνημείων όσο και κάθε στοιχείου του πολιτιστικού περιβάλλοντος και συνεπάγεται τη δυνατότητα επιβολής και των αναγκαίων μέτρων και περιορισμών της ιδιοκτησίας για την αποκατάσταση των στοιχείων αυτών στην αρχική τους μορφή, όταν έχουν φθαρεί από το χρόνο ή άλλες ανθρώπινες ενέργειες ή άλλα περιστατικά (ΣτΕ 3050/2004 επταμ., 1712/2002). Οι περιορισμοί αυτοί μπορεί να έχουν ευρύτερο περιεχόμενο από τους γενικούς περιορισμούς της ιδιοκτησίας που επιτρέπει το άρθρο 17 του Συντάγματος, όταν δε οι περιορισμοί αυτοί δεσμεύουν ουσιαστικά την ιδιοκτησία κατά τον προορισμό της, χάριν της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δημιουργούν δικαίωμα αποζημιώσεως ευθέως εκ του άρθρου 24 παρ. 6 του Συντάγματος (πρβλ. ΣτΕ 1712/2002). Τέλος, κατά την έννοια των ως άνω συνταγματικών διατάξεων, κάθε επέμβαση επί και πλησίον αρχαίου ή μνημείου πρέπει κατ' αρχήν να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού, να ενεργείται δε εν όψει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και του είδους των προστατευτέων στοιχείων και επί τη βάση των δεδομένων της επιστήμης, απαγορευομένων επεμβάσεων και χρήσεων μη συμβατών προς την κατά προορισμό χρήση του αρχαίου ή του μνημείου, για το οποίο πρόκειται (πρβλ. ΣτΕ 1100/2005, 2175/2004, 3279/2003 Ολ.).

4. Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α'), ορίζεται ότι «στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιότετους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος», ενώ στο άρθρο 2 ορίζεται ότι «α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου, β) ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων: αα) ως αρχαία μνημεία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830 .... ββ) ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20.....». Περαιτέρω στη διάταξη του άρθρου 3 του νόμου προβλέπεται ότι : "η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως : α) στον εντοπισμό, έρευνα, καταγραφή ... β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της ..., γ).... δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάσταση της ... ε).... στ) στην ανάδειξη και την ένταξη της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική

κληρονομιά». Τέλος στο άρθρο 6 του νόμου ορίζονται τα εξής : «1. Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται : α) τα αρχαία που χρονολογούνται έως και το 1830, β) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, γ) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. 2. Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού..... 4. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από το νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης. Τα ακίνητα των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 1 χαρακτηρίζονται μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου (Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου ή Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων κατά περίπτωση, σύμφωνα με το άρθρο 50 του νόμου), και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως .... 7. Τα αποτελέσματα του χαρακτηρισμού επέρχονται από την κοινοποίηση ή τη δημοσίευση της ανακοίνωσης στην εφημερίδα και αίρονται εάν η απόφαση περί χαρακτηρισμού δεν δημοσιευθεί εντός ενός έτους από αυτές. Εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος απαγορεύεται κάθε επέμβαση ή εργασία στο υπό χαρακτηρισμό ακίνητο. ... 9. Η απόφαση χαρακτηρισμού ακινήτου μνημείου ... μπορεί να ανακληθεί μόνο για πλάνη περί τα πράγματα».

5. Επειδή, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, όπως διαφωτίζεται από την εισηγητική έκθεση του Ν. 3028/2002, τα μνημεία, ως μαρτυρίες του ανθρώπινου βίου, που συγκροτούν αναγκαίο παράγοντα για τη διαμόρφωση και τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των συλλογικών ταυτοτήτων, καθώς και για τη διασφάλιση, χάριν και των επερχόμενων γενεών, της ιστορικής συνέχειας και παράδοσης, αλλά και συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής, συνιστούν ουσιώδες στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς, η προστασία της οποίας αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας και συγχρόνως, ενόψει και της αναθεωρημένης διατάξεως του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος, ευθύνη και δικαίωμα του καθενός. Ειδικότερα, τα ακίνητα μνημεία που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών χαρακτηρίζονται ως μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αξίας τους, η οποία μπορεί να είναι, μεταξύ άλλων, αρχιτεκτονική, όπως συμβαίνει με τα οικοδομήματα που σημαδεύουν την εισαγωγή μιας σημαντικής περιόδου της αρχιτεκτονικής στον τόπο μας ή έχουν διακριθεί μέσα από την έγκυρη αρχιτεκτονική κριτική, ή αξία ιστορική, όταν πρόκειται για ακίνητο ή χώρο που συνδέεται με την πολιτική ή κοινωνική ή οικονομική ιστορία του νεότερου ελληνικού κράτους ή ορισμένης περιοχής και η διατήρηση του συμβάλλει στη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης. Περαιτέρω, κατά το χαρακτηρισμό δεν εξετάζεται ούτε η έκταση των οικονομικών συνεπειών που μπορεί να προκληθούν στους ενδιαφερομένους, ούτε η τυχόν επίδραση του χαρακτηρισμού στις νομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, αφού οι κρίσιμες διατάξεις αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή έννομου αγαθού, του οποίου η διαφύλαξη αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως κατά ρητή συνταγματική επιταγή. Τέλος η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή, τόσο ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας, όσο και ευθέως για την ορθή εφαρμογή του νόμου, εφόσον από τα στοιχεία του φακέλου διαπιστώνεται, με βάση και τα διδάγματα της κοινής πείρας, ότι συντρέχουν τα κριτήρια που προβλέπονται από το νόμο για το χαρακτηρισμό (ΣτΕ 3857/2007, 1445/2006, 1100/2005, 3050/2004 επταμ.).

6. Επειδή, όπως προκύπτει από το φάκελο της υπόθεσης, ύστερα από την από 28.6.2004 επιστολή της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων προς τον Υπουργό Πολιτισμού, η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής επελήφθη της προστασίας από πλευράς αρχαιολογικής νομοθεσίας του θερινού θεάτρου ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ, το οποίο ευρίσκεται στη λεωφόρο Αλεξάνδρας 16 των Αθηνών. Για το σκοπό αυτό διενεργήθηκε αυτοψία από αρχιτέκτονα της Εφορείας, κατά την οποία διαπιστώθηκαν τα εξής: το θέατρο ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ είναι ένα ισόγειο ακίνητο στην αρχή της λεωφόρου Αλεξάνδρας, πλησίον της οδού Μαυροματαίων, σε περιοχή όπου απαντώνται και άλλοι θεατρικοί χώροι. Το μέτωπο της λεωφόρου Αλεξάνδρας στην περιοχή αυτή συγκροτείται από πολυώροφα νεωτερικά κτίρια με εξαίρεση τα κενά των θεατρικών αιθουσών. Οι εγκαταστάσεις του συγκεκριμένου θεάτρου περιλαμβάνουν ισόγειο με πατάρι και χώρο εισόδου (φουαγιέ) επί της λεωφόρου Αλεξάνδρας, την πλατεία και ένα σύνολο δευτερευόντων κτισμάτων πίσω από τη σκηνή για την εξυπηρέτηση του θιάσου (καμαρίνια κ.λπ.), καμία, όμως, από τις εγκαταστάσεις αυτές δεν είναι διακριτές από τη λεωφόρο λόγω της κάλυψης τους από τις πινακίδες του θεάτρου. Το κτίριο αποτέλεσε την πρώτη θερινή στέγη της Εθνικής Λυρικής Σκηνής από το έτος 1948» η οποία, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου (βλ. ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/94974/2484/26.11.2005 έγγραφο της Διεύθυνσης Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς προς το Συμβούλιο της Επικρατείας), παρουσίασε εκεί το έργο «Βαφτιστικός» του Θεόφ. Σακελλαρίδη, και στη συνέχεια λειτούργησε ως ιδιωτική θεατρική επιχείρηση, φιλοξενώντας παραστάσεις, που θεωρούνται σταθμοί της θεατρικής μας ιστορίας, όπως η «Οδός Ονείρων» σε μουσική Μάνου Χατζιδάκι, το «Αρχιπέλαγος» σε μουσική Μίκη Θεοδωράκη, τα «Μεγάλα Χρόνια» του Γεωργίου Ρούσσου, το «Δώδεκα μήνες καλοκαίρι» των Γ. Λαζαρίδη και Σταύρου Ξαρχάκου, καθώς και πλήθος μεγάλων παραστάσεων έργων των Ξενοπούλου, Ψαθά, Καμπανέλλη, Τσιφόρου - Βασιλειάδη, Γιαλαμά - Πρετεντέρη κ.λπ., στενά συνδεδεμένων με την πρόσφατη ιστορία μας (βλ. και το από 6.7.2005 υπόμνημα της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων προς το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων). Κατόπιν τούτου, το εν λόγω θέατρο, το οποίο, σύμφωνα με την από 28.3.2005 υπηρεσιακή εισήγηση της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής, αποτυπώνει μνήμη υπαίθριου θεατρικού χώρου στους διερχόμενους και στους κατοίκους της Αθήνας, κρίθηκε με βάση την ίδια εισήγηση, ότι, αν και δεν συγκεντρώνει στοιχεία που να προσδίδουν σε αυτό αρχιτεκτονική αξία, πρέπει να διατηρηθεί για τη διατήρηση της ιστορικής συνέχειας και της θεατρικής μνήμης (βλ. και προγενέστερη από 13.12.2004 υπηρεσιακή εισήγηση της ίδιας Εφορείας, με την οποία είχε προταθεί ο χαρακτηρισμός του θεάτρου ως νεώτερου μνημείου). Η ίδια, κατά βάση, αιτιολογία περιέχεται και στο από 9.5.2005 εισηγητικό σημείωμα της Διεύθυνσης Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο καταλήγει στην ίδια πρόταση, παρ' ότι το ακίνητο δεν διαθέτει κανένα ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ή μορφολογικό στοιχείο, αλλά απεναντίας, οι πρόχειρες κατασκευές που το απαρτίζουν τροποποιούνται συχνά ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες συγκεκριμένων παραστάσεων και δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι διατηρούν κάποια ιστορικότητα ή αυθεντικά χαρακτηριστικά. Στο ίδιο υπηρεσιακό σημείωμα γίνεται, επίσης, αναφορά στο γεγονός ότι οι ανοικτοί θεατρικοί χώροι, που έχουν απομείνει στο μέτωπο της λεωφόρου Αλεξάνδρας, συγκροτούν ιδιαίτερη ενότητα στον πολεοδομικό ιστό της πόλης με σχετικά ήπια χαρακτηριστικά όγκου, ύψους και μορφής, στην οποία συντείνει και το παρακείμενο Πεδίο του Άρεως, και με την οποία δεν θα εναρμονιζόταν η ανέγερση ενός ακόμη πολυώροφου κτιρίου. Τέλος, υπέρ της υπαγωγής του εν λόγω θεάτρου στην αρχαιολογική νομοθεσία και του χαρακτηρισμού του ως μνημείου αμιγούς θεατρικής χρήσης γνωμοδότησε κατά τη συνεδρίαση της 6.7.2005 το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, το οποίο έκρινε ότι το θέατρο αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό και τυπικό δείγμα ανοικτού θεάτρου της τελευταίας εξηκονταετίας, αποτέλεσε το χώρο πρώτης παρουσίας μεγάλης σειράς καλλιτεχνικών δημιουργιών σημαντικών και αποκλειστικά Ελλήνων

θεατρικών συγγραφέων και μουσικοσυνθετών, έχει συνδεθεί με σημαντικές στιγμές της μεταπολεμικής θεατρικής ζωής της Αθήνας και δεν πρέπει να απολέσει τη λειτουργία του ως ανοικτού θεατρικού χώρου. Κατόπιν τούτου, εκδόθηκε η προσβαλλόμενη ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/59237/1503/1.8.2005 πράξη του Υφυπουργού Πολιτισμού (ΦΕΚ 1250 Β'), με την οποία το θέατρο ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ χαρακτηρίστηκε ως μνημείο αμιγούς θεατρικής χρήσης.

7. Επειδή, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, η προσβαλλόμενη πράξη είναι αιτιολογημένη νομίμως και επαρκώς, αφού τα ληφθέντα υπόψη στοιχεία, δηλαδή η καλλιτεχνική ιστορικότητα του θεάτρου, το οποίο αποτέλεσε τον τόπο της πρώτης παρουσίασης μεγάλων θεατρικών δημιουργιών, σπουδαίων από πλευράς καλλιτεχνικής σημασίας αλλά και καταγεγραμμένων ως ιστορικών στη συλλογική θεατρική μνήμη, σε συνδυασμό με το στοιχείο της γειτνίασης του θεάτρου με άλλους ανοικτούς θεατρικούς χώρους και το παρακείμενο Πεδίο του Άρεως, που συγκροτούν μία ήπια ενότητα, η οποία συντείνει στην καταγραφή όχι μόνο του συγκεκριμένου θεάτρου, αλλά και του χώρου που το περιβάλλει ως χώρου θεατρικής μνήμης, αποτελούν νόμιμα στοιχεία κρίσεως και παρέχουν, με βάση και τα δεδομένα της κοινής πείρας (πρβλ. ΣτΕ 3857/2007), πλήρες αιτιολογικό έρεισμα στην προσβαλλόμενη πράξη. Είναι, επομένως, αβάσιμος ο περί αναιτιολόγητου της προσβαλλομένης πράξεως προβαλλόμενος λόγος ακυρώσεως. Είναι, εξάλλου, αβάσιμος ο ειδικότερος λόγος ακυρώσεως, σύμφωνα με τον οποίο δεν προκύπτει αν ο επίμαχος χαρακτηρισμός αφορά το ίδιο το κτίριο ή τη χρήση του, δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός αναφέρεται, μεν, στο ίδιο το κτίριο, όχι, όμως, λόγω των αρχιτεκτονικών του στοιχείων, τα οποία δεν παρουσιάζουν καθ' εαυτά μορφολογικό ενδιαφέρον, αλλά λόγω της αμιγούς θεατρικής χρήσης που αναπτύχθηκε διαχρονικά σ' αυτό και της καλλιτεχνικής σημασίας που η χρήση αυτή του προσδίδει, συνδεόμενη με την κοινωνική ιστορία της περιοχής και συμβάλλοντας στη διατήρηση της συλλογικής ιστορικής μνήμης. Τέλος, η αναφορά στο μη συμβατό της ανέγερσης ενός πολυωρόφου κτιρίου στη συγκεκριμένη θέση με τη φυσιογνωμία της περιοχής, η οποία περιέχεται στο προαναφερόμενο εισηγητικό σημείωμα, δεν αποτελεί, αντίθετα με τα προβαλλόμενα, μη νόμιμο στοιχείο του αιτιολογικού ερείσματος της προσβαλλομένης απόφασης, δεδομένου ότι, κατά τα προκύπτοντα από το φάκελο, το χαρακτηριζόμενο θέατρο δεν αποτελεί το μοναδικό θεατρικό χώρο της περιοχής, αλλά ότι, αντιθέτως, στο σημείο αυτό της πόλης απαντώνται και άλλα θέατρα και για το λόγο, άλλωστε, αυτό, η περιοχή έχει καταγραφεί στη συλλογική μνήμη ως θεατρική. Είναι, κατά συνέπεια, απορριπτέοι οι περί του αντιθέτου προβαλλόμενοι λόγοι ακυρώσεως.

8. Επειδή, με την αίτηση προβάλλονται λόγοι ακυρώσεως σχετικοί με την αδυναμία εκμετάλλευσης του ακινήτου αυτού από το αιτούν, το οποίο αποτελεί Νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και επιτελεί σημαντική αποστολή, προβλεπόμενη από το νόμο, τόσο προς όφελος των εργαζομένων όσο και του πολιτισμού, την αδυναμία ανοικοδόμησής του, για την οποία έχουν δαπανηθεί μεγάλα χρηματικά ποσά, κ.λπ. Κατά το χαρακτηρισμό, όμως, ακινήτων με βάση τις προπαρατιθέμενες διατάξεις δεν εξετάζεται η έκταση των οικονομικών συνεπειών που μπορεί να προκληθούν στους ενδιαφερομένους, αφού οι κρίσιμες διατάξεις αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος δηλαδή έννομου αγαθού, του οποίου η διαφύλαξη αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως κατά ρητή συνταγματική επιταγή. Είναι, τέλος, διαφορετικό το ζήτημα της οικονομικής ζημίας που συνεπάγεται για το αιτούν η αδυναμία εκμετάλλευσης του χαρακτηριζόμενου ακινήτου, διότι η ζημία αυτή, η οποία μπορεί, υπό τις νόμιμες προϋποθέσεις, να θεμελιώσει αξίωση αποζημίωσης, κατά τα προαναφερόμενα, δεν αποτελεί παράγοντα ληπτέο υπόψη κατά το χαρακτηρισμό μνημείων στα πλαίσια της αρχαιολογικής νομοθεσίας.

9. Επειδή, κατόπιν τούτων, η υπό κρίση αίτηση πρέπει να απορριφθεί στο σύνολο της.

[...]